

Miten minusta tuli kasvatuksen historian tohtori?

Kirjoitin ylioppilaaksi Raudaskylän Keskikoulusta ja Lukiota Ylivieskasta. Opinahjo oli sikäli erikoinen, että se oli yhdellä kylällä sijaitseva yksityinen oppikoulu ja lukio, joka sai toki valtion tukea toimintaansa. Ylivieskan keskustassa sijaitsi ”normaali” kuusiluokkainen oppikoulu ja lukio.

Keskikoulu kesti kolme vuotta. Kävimme kansakoulua kuusi luokkaa ja sitten oppikoulua kolme luokkaa. Kolmeen vuoteen oli puristettu koko oppikoulun oppimäärä. En ole tarkemmin koskaan selvittänyt asiaa, mutta ilmeisesti keskikoulun oppimäärä oli jotenkin kuusivuotista oppikoulua suppeampi, johon Kouluhallitus oli luonnollisesti antanut luvan hyväksyessään koulun opetussuunnitelmat.

Raudaskylän Keskikoulu ja Lukio oli herännäishenkinen oppilaitos, joka kokosi oppilaansa pääosin lähikylistä. Näissä syvän maaseudun kylissä oppikoulun ja lukion käyntiaste oli luultavasti yksi Suomen korkeimpia ”oman” opinahjon ansiosta. Asiasta ei ole tehty selvitystä. Lisäksi oppilaita tuli tunnetuista herännäispitäjistä Nilsiästä ja Lapinlahdelta. Oppilaat asuivat perhemajoituksessa oppikoulun lähistöllä.

Raudaskylä oli todennäköisesti merkittävin koulukylä Suomessa, sillä keskikoulun ja lukion vieressä sijaitsi yksi Suomen ja Pohjoismaiden suurimmista kansanopistoista ja kansankorkeakouluista, Raudaskylän Kristillinen Opisto, herännäisyyden tunnettu opinahjo. Lisäksi ”kampusalueella” oli kansakoulu. Yhteensä opistonmäällä oli lähes 600 opiskelijaa eri opinahjoissa.

Moni Raudaskylästä ylioppilaaksi kirjoittanut lähti opiskele-

Aaro Harju siviilissä. Hän toimii kahden järjestön, Suomen Nuorisoseurojen Liitto ry:n ja Sivistysliitto Kansalaisfoorumi ry:n pääsihteerinä.

maan teologiaa. Vanhempanikin toivoivat sitä minulta, seitsenlapsisen perheen ensimmäiseltä ylioppilaalta. Suvussakaan ylioppilaita ei juuri ollut siihen aikaan. Vanhemmat eivät lausuneet tätä ääneen, koska herännäisyyden vakavahenkiseen pohjalaisperintään ei kuulunut liiallinen dialogisuus, mutta totta kai aistin sen. Teologia ei kuitenkaan minua kiinnostanut. Haaveilin agronomin urasta. Maalaistalon poikana oli aidosti innostunut maataloudesta, mutta maa- ja metsätaloustieteelliseen minun ei kannattanut lähteä pyrkimään, koska olin surkea matematiikassa, kemiassa ja fysiikassa. Niinpä järjeilin, että haen opiskelemaan historiaa, josta oli 10 lukion päästötodistuksessa ja laudatur ylioppilastodistuksessa. Ajattelin, että vaihdan opiskelualaa, jos historian opiskelu ei kiinnosta. Kun aloitin Jyväskylän yliopiston Suomen historian laitoksella opiskelun syksyllä 1974, opinnot alkoivat sujua hyvin, joten yliopisto ja tiedekunta jäivät vaihtamatta. Näin minusta tuli aikaa myöten historian tohtori kasvatusalaan kuuluvan väitöskirjan kera vuonna 1989. Väitöskirjan aihe oli “Maalaiskansakoulujen tarkastustoimi vuosina 1861 – 1921”.

Suomen historian professorina oli Jyväskylässä laitoksen rakentanut Mauno Jokipii, apulaisprofessorina Erkki Lehtinen sekä lehtoreina ja assistentteina Toivo Nygård, Erkki Markkanen, Heikki Rantatupa ja Matti Myllykoski. Minulle jäi laitoksesta ja opettajista erittäin positiivinen muistikuva. He olivat aidosti innostuneita omasta tieteenalastaan, hyviä opettajia ja ahkeria tekemään historian tutkimusta.

Meitä oli muutaman miesopiskelijan innokas ryhmä, joka paneutui tosissaan opiskeluun. Eräät jäivät kirjoittamaan ammattimaisesti historioita. Moni pitäjä-, yhdistys- ja yrityshistoria on syntynyt heidän kynästään.

En halua olla millään tavalla sukupuolirasisti, mutta havaintoni oli, että miesopiskelijat etenivät opinnoissaan meidän opiskelijaryhmässä nopeammin kuin naisopiskelijat ja suorittivat useammin maisterin tutkinnon kuin jättivät humanististen tieteiden kandidaatin tutkintoon, joka oli siihen aikaan mahdollista. Naisopiskelijoilla näyttivät seurustelu ja perheen perustaminen vaikuttavan opintoihin. Nykyisin taitaa tilanne olla tässä suhteessa toisenlainen.

Elämä on sattumuksia täynnä

Oppikouluun meno oli hiuskarvan varassa, koska suunnittelin maanviljelijän uraa. Lukioon tuli mentyä, koska en ikäni vuoksi voinut lähteä opiskelemaan agrologiksi. Silloin ei välivuosiajattelu ollut muodissa. Historiaa lähdin opiskelemaan, koska en olisi päässyt opiskelemaan agronomiksi. Kasvatuksen historian pariin ajauduin myös sattuman tuloksena.

Tein proseminaariesitelmän herännäisyydestä ja suunnittelin tekeväni siitä myös pro gradu -tutkielman, koska aihepiiri kiinnosti aatteellis-kulttuurisena ilmiönä ja koska tunsin liikkeen sisältäpäin. Tässä vaiheessa, parin vuoden opiskelun jälkeen, apulaisprofessori Erkki Lehtinen kutsui kuitenkin luokseen ja tarjosi mahdollisuutta kirjoittaa Valtion Kouluhallinnon Virkamiehet ry:n historii-

---

kin. Hän mainitsi, että siitä voi tehdä hyvin gradun ja taisi mainita, ett halutessaan aihetta voisi tutkia syvällisemminkin. Ajatus oli, että historiikki julkaistaisiin. Ilmeisesti yhdistyksellä ei ollut varoja kirjoittuaa historiikkia ammattikirjoittajalla, joten siihen rekrytoitiin ilmaista opiskelijavoimaa. Otin työn vastaan täysin kokemattomana opiskelijana ymmärtämättä vielä mitään tutkielman, saati tutkimuksen teosta, ja näin ajauin tutkimaan suomalaisen kansakoululaitoksen historiaa.

Aihe ei ollut maailman seksikkäimpiä, mutta tunnollisena opiskelijana aloin paneutua siihen. Aihe paljastui sellaiseksi, että siitä oli mahdollista tehdä opinnäytetyö. Painettua historiikkia en juuri ajatellut, eikä siitä koskaan mitään tullutkaan varojen puutteen vuoksi. Tavoite oli saada pro gradu -tutkielma valmiiksi ja valmistua.

Jokipiin "kirjoittajakoulu"

Hyvää valmennusta tutkimukseen ja kirjoittamiseen antoi mukanaolo pitäjänhistorioiden tekemisessä. Professori Mauno Jokipii oli ideoinut mallin, jossa pitäjän historia kirjoitettiin useamman kirjoittajan toimesta. Näin kunnat saivat historian nopeammin ja edullisemmin kuin jos yksi henkilö olisi kirjoittanut teoksen. Toki teokset olivat rosoisempia, mutta täyttivät hyvin paikkansa kunnan historian minipuolisena kuvaajana. Teoksen toimittajiksi ja kirjoittajiksi rekrytoitiin Suomen historian laitoksen assistentteja ja opiskelijoita sekä aina muutama kirjoittaja myös ko. paikkakunnalta. Itse oli mukana kahden pitäjänkirjan kirjoittajana. Teemana oli maatalous.

Pitäjänkirjaprojektit olivat mieluisia kesähankkeita. Teimme vanhan ajan hengessä retken kyseisiin pitäjiin, jossa parin viikon ajan tutustuimme kuntaan ja haastattelimme ihmisiä. Näin saimme hyvän tuntuman tutkimus- ja kirjoituskohteeseen, keräsimme perimätietoa ja markkinoimme samalla tulevaa teosta. Jo silloin

havaittiin, että muistitietoon ei voinut paljon luottaa. Ihmiset muistivat asioita epätarkasti, ajankohdat heittivät ja tieto oli kovin subjektiivista. Mutta haastatteluista sai hyviä lisiä tekstin sekaan elävöittämään aihepiiriä ja tuomaan sen lähemmäksi kuntalaisten omaan elämänpiiriä ja -kokemusta. Tätä lukijat varmasti arvostivat.

Nuorelle opiskelijalle retket olivat mukavia. Ilmapiiri oli kirjoittajien kesken hyvä, ja pitäjällä kiertely ja ihmisten haastattelu oli kiinnostavaa. Vaatimattomat majoituspuitteet eivät silloin häirinneet, olivathan armeijakokemuksetkin vielä hyvässä muistissa.

Kirjoittajakokemusten innoittamana toimitimme opiskelukaveri Erkki Laitisen kanssa kotikuntani Ylivieskan Kirjan vuonna 1981. Myös tähän teokseen kirjoitin artikkelin maataloudesta.

Vaikka jotkut ammattikollegat taisivat naureskella Mauno Jokipiin pitäjänkirjaprojekteille niiden epätieteellisyyden vuoksi, ne olivat erinomainen ”korkeakoulu” tuleville historiankirjoittajille. Ainakin minulle ne antoivat rohkeutta ja taitoa tehdä selvitys- ja kartoitustyötä, jopa vaatimatonta tutkimusta. Ne opettivat kirjoittamaan, pysymään aikataulussa ja suoriutumaan annetusta lupauksesta sovituissa määräajassa painokelpoisella tekstillä. Kirjoittajaryhmän tuki kannusti, vaikka jokainen teki luonnollisesti oman työnsä eikä toisten tekemiseen sekaannuttu. Kyse oli henkisestä yhteenkuuluvuudesta ja samalla sopivasta sosiaalisesta paineesta. Porukkaa ei voinut pettää jättämällä oma artikkeli kirjoittamatta.

Väitöskirja työn ohessa

Lähdin kesken opintojen opettajaksi, kun yhdessä oppilaitoksessa tarvittiin pikaisesti historian ja yhteiskuntaopin opettajan sijaista. Tässäkin oli sattumaa mukana. Tämä viivästytti gradun valmistumista vuodella. Pro gradu aiheesta ”maalaiskansakoulujen tarkastustoimen järjestäminen ja toiminnan alkuvaiheet 1861 -

---

1893” hyväksyttiin Jyväskylän yliopiston humanistisessa tiedekunnassa vuonna 1979 ja maisterin paperit sain käteeni seuraavana vuonna.

Opettajan sijaisuus muuttui vakinaiseksi työsuhteeksi. Samalla kuitenkin jatkoin opintoja. En muista, että olisin tehnyt mitään erityisen tietoista päätöstä jatkaa liseniaattiopintoihin. Tuntui vain luontevalta jatkaa. Päätöstä varmaan helpotti se, että kukaan ei odottanut mitään enkä pitänyt asiasta mitään tiedotustilaisuuksia. Maisterin paperit olivat plakkarissa ja vakinainen työpaikka. Jos liseniaattityön tekeminen olisi alkanut jotenkin tökkiä tai olisi ilmaantunut muita syitä siihen, että tutkimustyö ei olisi edennyt, se olisi ollut helppo lopettaa.

Taustakannustajana oli professori Mauno Jokipii. Hän oli todella kannustava henkilö, ainakin minun kokemuksen mukaan. Hänelle oli tärkeää, että hänen opiskelijansa suorittivat tutkintoja. Muistan, kuinka opiskelijapiireissä vinoiltiin, kun Jokipii piti tarkkaa kirjaa, montako hänen opiskelijaansa oli suorittanut maisterin tutkinnon ja moniko oli väitellyt. Sitä pidettiin 1970-luvulla jotenkin naiivina ja huvittavana, humanistiyliopistoon sopimattomana. Mauno Jokipii taisi olla kuitenkin aikaansa edellä. Jos olen ymmärtänyt oikein, nykyään professorit pitävät hyvinkin huolellista kirjaa valmistuneista, koska laitosten rahoitus perustuu suoritteisiin.

Työn ohella tutkimuksen tekeminen ei ole kaikkein helpointa. Nuorena jaksoi kuitenkin tehdä töitä vapaa-ajallaan, joten omakin tutkimukseni eteni pikku hiljaa mutta varmasti. Tutkimuksen yhteydessä kävi Valtionarkisto, nykyinen Kansallisarkisto, tutuksi. Kun aiheena oli kansakouluntarkastajien toiminta, arkistomateriaali oli hyvin saatavilla. Kaikki asiapaperit olivat säilyneet ja talletettu huolella Kouluhallituksen arkistoon. Tämä helpotti tutkimuksen tekoa. Aineistoa ei tarvinnut etsiskellä tai tehdä tutkimusta hataran ja puutteellisen lähdeaineiston varassa. Myös kirjallisuuslähteet olivat hyvin saatavilla Helsingin yliopiston kirjastosta. Toki aineistotutkimukset Helsingissä vaativat jyväskyläläiseltä oleskelua vaatimattomissa matkustajakodeissa pääkaupungissa, mutta tällainen

seikka ei tutkimustyötä estänyt. Työpaikan siirtyminen pääkaupunkiseudulle poisti tämänkin ongelman. Suurempi haaste oli opettajan työn vaihtuminen ison kansalaisjärjestön johtajan tehtäväksi. Työmaana oli koko Suomi, työ täysin epäsäännöllistä ja useimmat viikonloput menivät matkustaessa ympäri maata. Avioituminen vaati myös ajan omistamista perheelle. Kaikista näistä kuitenkin selvittiin, mutta ahkeruutta ja sitoutumista se tietysti vaati. Hyvänä apuna olivat pari kolme virkavapautta, jotka mahdollistivat Suomen Kulttuurirahaston ja Keskisuomalaisen Säätiön apurahojen turvin. Liseniaattityön ja väitöskirjan viimeistelyissä ne olivat kullannarvoiset, kun saattoi keskittyä vain tutkimukseensa.

Työ neuvoi tekijäänsä

Väitöskirjan aiheen valinta ei ollut vaikeaa, koska kansakoulujen tarkastustyö osoittautui asiaksi, josta oli helppo jatkaa pro gradun jälkeen. Enemmän epäröintiä aiheutti tarvittavien rajausten tekeminen. Kuvittelin tutkivani samalla koko tarkastustoiminnan historian peruskoulu-uudistukseen asti. Keräsin myös aineistoa tämän mukaisesti. Tämä osoittautui epäanalyttiseksi valinnaksi. Aihepiiri kaipasi rajaamista ja sen teinkin, jotta väitöskirjan vaatima syvyys ja perusteellisuus tulivat varmistetuksi. Hieman asia vaati kypsytelyä, koska turhan työn tekeminen aineiston keruun osalta harmitti. Lohduttauduin sillä, että teen niistä myöhemmin erillistutkimukset. Tekemättä ovat minulta jääneet. Onneksi muut ovat paikanneet tämän aukon tarkastustoimen historiankirjoituksessa.

Nykyopiskelijat tuntuvat puhuvan ja valittavan väitöskirjatyön ohjauksen puutteellisuuksista. En tiedä, mikä oli muiden kokemus 1970- tai 1980-luvulla, mutta ainakaan minun väitöskirjatyötä ei paljon ohjattu enkä osannut sitä kaivatakaan. Työ tehtiin itse, samoin valinnat mm. rajausten suhteen. Esitarkastuksen perusteella korjattiin ja täydennettiin työtä. Minun osaltani asiaan saattoi vaikuttaa toki se, että asuin pääkaupunkiseudulla ja tein väitöskir-

jaa Jyväskylään. Matkat tuli minimoitua.

Tutkimusta tehtiin saksit ja liima -menetelmällä. Kun nyt ajattelee asiaa, työtavat eivät olleet ekonomiset. Ensin tehtiin arkistossa tai kirjastossa muistiinpanot paperille, sitten kirjoitettiin monta erilaista tekstiversiota ja saksien kanssa ryhmiteltiin tekstikokonaisuutta. Homma tuntui mielekkäältä, koska muustakaan ei ollut tietoa. Jos silloin olisi ollut käytettävissä nykyinen tietotekniikka, väitöskirja olisi syntynyt puolta lyhyemmässä ajassa. Nyt asiaa voi vain hymyillen muistella ja ajatella, että nykyiset väitöskirjan tekijät pääsevät paljon helpommalla. Kirjallisuuden voi skannata tai kopioida netistä ja arkistomuistiinpanot tehdä suoraan tietokoneelle. Ainakin historian tutkimuksessa uudesta tekniikasta on huomattava apu.

Historiantutkimus vaihtui järjestötyön kehittämiseen

Väitöstilaisuus oli miellyttävä tapahtuma. Vastaväittäjänä oli arvostettu kouluhistorian tutkija, Suomen kansakoulun historian kirjoittaja, emeritus professori Aimo Halila. Hän päästi minut väitöstilaisuudessa niin helpolla, että itseäkin hävetti. En ryhtynyt asiasta kuitenkaan purnaamaan vaan totesin, että hirmuinen homma on tullut tehtyä, joten kiva että jossakin kohtaa pääsee vähemmällä. Työni ohjaaja ja kustos Mauno Jokipii loisti luonnollisesti tyytyväisyyttään, koska vaikutelmaksi jäi, että hyvä työ kun vasta-vaittäjä silittää vain myötakarvaan. Terävämpäänkin arviointiin olisi ollut varmasti aihetta, mutta vanha herrasmies ei lähtenyt revittelemään.

Historian tutkimus jäi minulta väitöskirjaan. Järjestöjohtajan työ vei mukanaan. Aloin kiinnostua suomalaisten kansalaisjärjestöjen kehittämistyöstä ja laajemminkin kansalaisyhteiskuntatemaatikasta. Tämä vei minut sosiologian pariin, koska aihepiirin tutkijat ovat pääosin sosiologeja. Olenkin joillekin historiatutuille todennut, että olen päteväitynyt viime vuosina paljon enemmän

sosiologian alalla kuin historiassa. Kiinnostukseni aihepiiriin on aikaansaanut sen, että olen kirjoittanut paljon artikkeleita eri julkaisuihin, joitakin kirjoja sekä lukuisia pääkirjoituksia järjestölehtiin kansalais- ja järjestötoiminnasta, kansalaisvaikuttamisesta ja kansalaisyhteiskunnasta. Ne eivät ole olleet varsinaisia tutkimuksia, vaan tutkimustiedon varaan rakentuneita esityksiä, joissa olen hyödyntänyt lähes 30 vuoden työuraani järjestöjohtajana ja järjestötoimijana. Tämä työ jatkuu. Uusia artikkeleita on ilmestymässä ja seuraava kirja suunnitteilla. Verkkolehden pääkirjoitus odottaa myös työlistalla tätä kirjoitettaessa.

Kirjoittajan esittely:

Nimi: Aaro Harju

Syntymävuosi: 1954

Arvo ja ammatti: filosofian tohtori, pääsihteeri

Väitös: 12.11.1988

Vastaväittäjä: Aimo Halila

Kustos: Mauno Jokipii

Toiminta väitöksen jälkeen: opettaja ja sitten järjestöjohtaja
(Suomen Nuorisoseurojen Liitto ry:n ja Sivistysliitto Kansalaisfoorumi ry:n pääsihteeri)